

Торяник Ж. І.
к.е.н., доцент, Харківський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ)
Олефір Є. А.
магістрант, Харківський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ)
Глушко О. В.
магістрант, Харківський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ)
Гойхман М. І.
к.т.н., здобувач, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

АНАЛІЗ МЕТОДИК ОЦІНЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ

Анотація. У статті проаналізовано сутність, основні переваги та недоліки існуючих методик оцінки конкурентоспроможності банків. Розглянуто комплексну модель оцінки фінансової стабільності банків з іноземним капіталом RAFINS. Запропоновано систему індикаторів, які впливають на рейтинг привабливості банків для вкладників.

Ключові слова: конкурентоспроможність банку, рейтинговий аналіз, матричний аналіз, індикатори конкурентної позиції банку.

Toranyk Zh. I.
PhD in Economics, Docent, Kharkiv Institute of banking UB NBU (city Kyiv)
Olefir Ie. A.
Master student, Kharkiv Institute of banking UB NBU (city Kyiv)
Glushko O. V.
Master student, Kharkiv Institute of banking UB NBU (city Kyiv)
Goichman M. I.
*PhD in Technical Science, Seeker of an academic degree,
Research Center for Industrial Problems of Development of
the National Academy of Sciences of Ukraine*

ANALYSIS OF METHODS OF ESTIMATION OF BANK FUNCTIONING

Summary. In the article analyzed the essence, the main advantages and disadvantages of existing methodologies to assess the competitiveness of banks. Considered comprehensive model of estimation of financial stability of banks with foreign capital RAFINS. Proposed system of indicators, which influence the rating of attractiveness of banks to depositors.

Keywords: competitiveness of the Bank, the rating analysis, matrix analysis, indicators of the competitive position of the Bank.

JEL Classification: G 21, L 41.

Торяник Ж. И.
к.э.н., доцент, Харьковский институт банковского дела УБС НБУ (г. Киев)
Олефир Е. А.
магистрант, Харьковский институт банковского дела УБС НБУ (г. Киев)
Глушко О. В.
магистрант, Харьковский институт банковского дела УБС НБУ (г. Киев)
Гойхман М. И.
*к.т.н., соискатель, Научно-исследовательский
центр индустриальных проблем развития НАН Украины*

АНАЛИЗ МЕТОДИК ОЦЕНКИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БАНКОВ

Аннотация. В статье проанализированы сущность, основные преимущества и недостатки существующих методик оценки конкурентоспособности банков. Рассмотрена комплексная модель оценки финансовой устойчивости банков с иностранным капиталом RAFINS. Предложена система индикаторов, которые влияют на рейтинг привлекательности банков для вкладчиков.

Ключевые слова: конкурентоспособность банка, рейтинговий аналіз, матричний аналіз, індикатори конкурентної позиції банку.

Вступ. Одним з елементів ефективного функціонування банківської установи та забезпечення конкурентної позиції на ринку є дослідження рівня конкурентоспроможності банку. Оцінка конкурентоспроможності банківських установ до економічних змін вимагає не лише внутрішнього аналізу їх діяльності, а й порівняння результатів роботи з результатами інших банків, використовуючи методики рейтингового та матричного аналізів. Хоча їх і є велика кількість, немає жодної універсальної, яка б врахувала всі аспекти банківської діяльності та іміджевої складової привабливості банку для вкладників, і була достатньо об'єктивною та збалансованою.

Дослідженню проблем оцінки конкурентоспроможності банків присвячена велика кількість праць науковців, зокрема В. Батковського, О. Васюренка, О. Дзюблюка, С. Козьменка, Ф. Котлера, А. Турило, В. Фурсової, І. Чмутової та ін. Проте вони аналізували лише окремі рейтингові методики, показували специфіку їх розрахунків, не виокремлюючи при цьому іміджеві складову привабливості банків для вкладників.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження існуючих методик оцінювання конкурентоспроможності банку та вдосконалення системи оцінки рівня конкурентної позиції банку.

Результати. Існують різні методики оцінювання конкурентоспроможності банківських установ. Порівняльний аналіз найпоширеніших з них представлений у табл.1 [1,2,3].

На сьогодні в структурі банківської системи України все більшу частку починають займати банки з іноземним капіталом. Станом на 01.11.2012 р. їх кількість становить 55 банків зі 177 зареєстрованих в Україні, в тому числі 23 банки із стовідсотковим іноземним капіталом [4]. Таким чином, досить важливим питанням є визначення їх конкурентоспроможності на ринку банківських послуг. Тож розглянемо комплексну модель оцінки фінансової стабільності банків з іноземним капіталом – рейтингову модель RAFINS.

Модель побудовано з використанням матричного методу та нечітких класифікаторів. Сутність матричного методу комплексної оцінки фінансової стійкості банку така: будується матриця, де за рядками розташовані показники, які характеризують різні аспекти фінансової стійкості банку, а за колонками – якісні рівні цих показників: «низький», «середній», «високий». На перетині рядків і колонок визначається рівень належності поточного кількісного рівня чинника якісній підмножині, яка вимірюється за допомогою нечіткого класифікатора. Потім, за формулою (1) розраховується підсумковий комплексний показник [5].

$$g = \sum_{j=1}^5 g_j \sum_{i=1}^N r_i \lambda_{ij}, \quad (1)$$

де g_j – вузлові точки стандартного п'ятирівневого класифікатора рівня фінансової стійкості (при дуже низькому значенні показника рівень фінансової стійкості $g = 0,1$, при низькому $g = 0,3$, при середньому $g = 0,5$, при високому $g = 0,7$, при дуже високому $g = 0,9$);

r_i – вага показників.

Модель рейтингової оцінки фінансової стійкості банку з іноземним капіталом подано на рис. 1.

Порівняльна характеристика методик оцінки конкурентоспроможності банків

Назва методики	Сутність методики	Переваги	Недоліки
<i>Рейтинговий аналіз</i>			
Номерні	Присвоєння банкам місця в рейтингу за визначеними показниками (обсяговими та іншими показниками фінансового стану банків). Рейтинги Асоціації українських банків	Досить прості у визначенні та ранжуванні банків за певними критеріями	Слабка деталізація; не враховують усіх чинників, котрі впливають на фінансовий стан банків; не дають інтегральну оцінку діяльності банків та змогу визначити їх місце в загальному рейтингу
Балльні	Зараховування банків до певної категорії відповідно до загальної суми балів, які присвоюються за кожним показником за шкалою, визначеною експертами	Дозволяють отримати інтегральну оцінку фінансового стану банку	Суб'єктивізм деяких показників, наприклад, якість управління та якість активів
	Визначення за п'ятибальною шкалою оцінки діяльності банку (1 – повністю здоровий та стійкий, ..., 5 – існує ймовірність банкрутства, необхідні серйозні коригувальні заходи).	Загальновізнана та законодавчо підкріплена система; адаптована до вітчизняного банківського ринку	Закритість рейтингу для широкого загалу; суб'єктивність оцінок експертів НБУ; трудомісткість у використанні та неможливість розрахунку показників тільки на базі публічної звітності; невизначеність методики оцінки менеджменту банку; система оцінки ризиків НБУ – трибальна, а CAMEL(S) - п'ятибальна, при переведенні однієї в іншу виникають труднощі.
Регресивні	Визначення певної сукупності банків за значеннями факторних показників по кожному банку та середніх за сукупністю; використання кореляційно-регресійного аналізу	Отримання об'єктивної оцінки; можливість оновлення оцінки ваги певних факторів відповідно до змін їх впливу на результати діяльності	Нездатні визначати рейтинг, який можна використовувати під час розрахунку лімітів кредитування на ринку МБК

Індексні	Визначення показників фінансового стану банку та вагових коефіцієнтів для кожного з показників, вибір яких проводиться експертами на основі власного досвіду роботи, інтуїції та професійних знань, далі розраховують параметричні коефіцієнти і узагальнюючий рейтинговий індекс банку	Надає цифрову базу для розрахунку лімітів, обираються найголовніші та найінформативніші фінансові коефіцієнти	Складність та суб'єктивність у виборі найважливіших фінансових коефіцієнтів
	Методика В. Кромонаова	Визначення параметричних коефіцієнтів на основі яких розраховується поточний індекс надійності та формується рейтинг банків	Неадаптована для вітчизняного банківського ринку,
Методика О. Ширинської	Характеризується дворазовим збільшенням кількості застосовуваних коефіцієнтів і ранжуванням їх в окремі групи, де присвоюються коригувальні ваги не лише коефіцієнтам, а й групам, до яких вони віднесені.	Використання у системі показників рентабельності (ROA, ROE) та частку прострочених позик у кредитному портфелі банку.	Відеутні показники, що характеризують рівень резервів банку, якість менеджменту і клієнтської бази.
<i>Матричний аналіз</i>			
Матриця Бостонської консалтингової групи	Передбачає порівняння параметрів частки банку на ринку та динаміку самого ринку. Аналізується стабільність грошових потоків банку за різними секторами ринку, а темпи зростання бізнесу будуть визначати активність у вкладанні коштів у конкретний напрямок бізнесу.	Простота у використанні, незначні витрати, пов'язані з визначенням темпів зростання ринку та частки ринку, можливість порівняти конкурентні позиції стратегічних бізнес одиниць.	Обмеженість критеріїв, за якими здійснюється оцінка, проблеми, пов'язані з визначенням стратегій для бізнес одиниць, позиція яких може бути означена як «середня».
Матриця McKinsey	Різним факторам на осях ординат та абсцис можна присвоювати різну вагу залежно від важливості бізнесу для банку в певному сегменті.	Докладний стратегічний аналіз за багатьма показникам ринкової привабливості та конкурентних позицій.	Складність побудови, пов'язана з потребою збору та аналізу великого обсягу інформації; суб'єктивність у виборі показників і визначенні їх значень.

Рис. 1. Модель рейтингової оцінки фінансової стійкості банку з іноземним капіталом.

У методиці RAFINS запропоновано використовувати 15 показників для оцінювання надійності банку з іноземним капіталом, який знаходиться в Україні та 15 коефіцієнтів для оцінки материнської компанії (табл. 2) [5].

Таблиця 2

Система показників RAFINS

Показники банку з іноземним капіталом, включеного до Державного реєстру банків України	Показники материнської компанії
1. Показники достатності капіталу	
Власний капітал банку / Чисті активи	Показник достатності основного капіталу (Tier 1 Capital Ratio)
Власний капітал банку / Залучені кошти	Показник достатності капіталу (Total Capital Ratio)
2. Показники ліквідності та структури активів	
Робочі активи / Активи	Високоліквідні активи / Залучені кошти
Кредитний портфель / Активи	Високоліквідні активи / Активи
Високоліквідні активи / Зобов'язання до запитання	Кредити / Депозити
Кредити / Депозити	Кредитний портфель / Активи
Високоліквідні активи / Зобов'язання	Депозити / Зобов'язання
Термінові депозити + цінні папери власного боргу / Залучені кошти	
3. Показники якості активів	
Резерви за кредитними операціями / Кредити	Резерви за кредитними операціями / Кредити
Резерви за активними операціями / Активи	Активи, зважені з урахуванням ризику / Активи

4. Показники рентабельності та ефективності менеджменту банку	
Витрати / Доходи	Чистий прибуток / Активи банку
Чистий прибуток / Активи банку	Чистий прибуток / Власний капітал
Чистий прибуток / Власний капітал	Витрати / Доходи
Рентабельність активів за звітний період – рентабельність активів за відповідний період минулого року / Приріст активів у відсотках	
5. Масштаб роботи	
Активи / Сукупні активи банківської системи	Розмір активів (млрд. євро)
	Країна походження материнської компанії
	Кількість клієнтів (млн.)

Розроблена за допомогою матричного методу й нечітких класифікаторів принципово нова модель оцінювання фінансової стійкості банків має низку переваг порівняно з наявними методами оцінки, а саме: включає найважливіші компоненти стабільності комерційних банків та їхніх материнських компаній; дає змогу враховувати індивідуальні особливості суб'єкта господарювання шляхом зміни значущості показників у комплексній оцінці; враховує вплив суб'єктивного чинника на процес прийняття рішень; не потребує значної кількості даних для аналізу; дає можливість отримати точнішу оцінку рівня фінансової стійкості, яка враховує всі відтінки значень як окремих показників, так і підсумкового показника.

Таким чином, аналіз методик оцінки конкурентоспроможності банків дозволив виявити певні недоліки: більшість методик зводиться до оцінки кількісних показників внутрішньобанківської роботи; мають суб'єктивний характер, оскільки базуються на експертних оцінках; більшість методик не враховують аналіз стану зовнішнього середовища; не враховуються ефективність продуктової та цінової політики; не всі методики можуть використовуватися зацікавленими суб'єктами ринку, оскільки більшість з них базується на закритій інформації.

Потреба в аналізі конкурентоспроможності банку виникає у всіх учасників господарювання, діяльність яких пов'язана з банками: акціонери банку, контролюючи органи, потенційні інвестори, міжнародні фінансові установи, засоби масової інформації, працівники банку, конкуренти банку і особливо клієнти банку, оскільки позичальника, як правило, не цікавить конкурентні переваги банку, натомість вкладник зацікавлений у надійній та ефективній діяльності банку не тільки у поточний момент, а й у перспективі.

Багато систем оцінки конкурентоспроможності базуються на фінансовому стані банків, але ми вважаємо, що необхідно додати іміджеві складові та розробити загальну комплексну оцінку банку, яка надасть змогу обрати вкладнику банк за критерієм надійності банківських депозитів (рис. 2). Такий підхід дозволяє виявити ставлення клієнтів до банку, проаналізувати сильні та слабкі сторони діяльності банку щодо залучення та утримання клієнтів, можна оцінити ступінь довіри клієнтів до банку та запропонувати шляхи підвищення конкурентоспроможності банку.

Висновки. Отже, кожна з проаналізованих методик оцінки конкурентоспроможності банку має свої переваги та недоліки, що дає підстави для пошуку такої моделі оцінки рівня конкурентоспроможності банків, яка б враховувала аналіз найголовніших напрямків їх діяльності, враховуючи іміджеві складову

діяльності банку та реально визначала їх позицію на ринку банківських послуг. Проте слід зазначити, що не кожна із проаналізованих методик може застосовуватися для усіх банків. Серед них є банки з іноземним капіталом, які потребують особливої методики оцінки фінансової стабільності. Розглянута модель RAFINS є одним із альтернативних варіантів такої оцінки. Вона має ряд переваг про які йшлося вище, оскільки враховує індивідуальні особливості кожного банку.

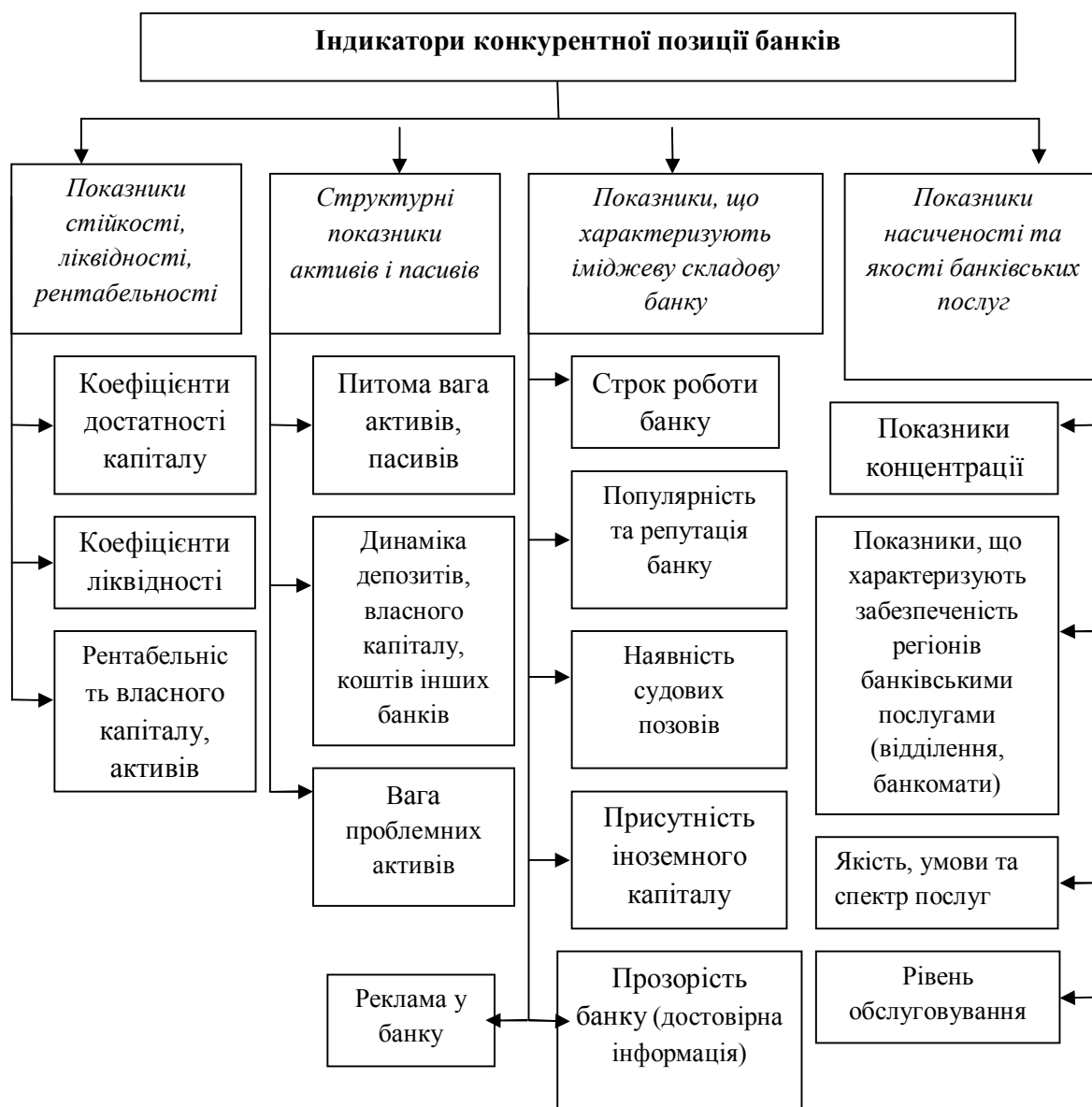

Рис. 2. Індикатори впливу на привабливість банків для вкладників.

Література

1. Батковський В. А. Рейтингова оцінка діяльності банків / В. А. Батковський // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 145–150.
2. Гаркавенко С. С. Маркетинг: Підручник. – К.: Лібра, 2004. – 712 с.
3. Турило А. М. Рейтингова система оцінки фінансового стану комерційного банку / А. М. Турило, І. С. Вчерашня // Вісник КТУ. – 2011. – № 28. – С. 260–263.
4. Основні показники діяльності банків України на 01.11.2012 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=127207>

5. Фурсова В. Рейтингова система оцінки фінансової стабільності банків з іноземним капіталом як інструмент підвищення надійності банківської системи / В. Фурсова, О. Каширіна // Вісник НБУ. – 2011. – № 9. – С. 33–41.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2013

References

1. Batkovskiy V. A. (2004). Reitynhova otsinka diyalnosti bankiv. *Finansy Ukrainy*, 5, 145-150.
2. Harkavenko S. S. (2004). *Marketynh.* - Kyiv: Libra.
3. Tyrylo A. M., Vcherashnya I. S. (2011). Reitynhova systema otsinky finansovoho stanu komertsyynoho banku. *Visnyk KTU*, 28, 260-263.
4. Osnovni pokaznyky diyalnosti bankiv Ukrainy na 01.11.2012 r. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=127207>.
5. Fursova V., Kashyrina O. (2011). Reitynhova systema otsinky finansovoyi stabilnosti bankiv z inozemnym kapitalom yak instrument pidvyshchennya nadiynosti bankivskoyi systemy. *Visnyk NBU*, 9, 33-41.
Received 19.04.2013